

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-8>

УДК 330.1

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ECONOMIC ANALYSIS OF FOREIGN TRADE DEVELOPMENT OF ODESSA REGION

Пічугіна Юлія Валерівна

кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7862-8274>

Гусенко Ольга Сергіївна

старший викладач,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4605-2650>

Максимова Юлія Олександрівна

викладач,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3176-8528>

Pichugina Julia, Gusenko Olga, Maksymova Julia
Odesa I.I. Mechnikov National University

Стаття присвячена актуальним питанням впливу зовнішньої торгівлі на загальний розвиток економіки України на прикладі аналізу зовнішньої торгівлі Одеської області. В умовах суспільних трансформацій та глобалізації, галузь зовнішньої торгівлі Одеської області може бути тим базисом розвитку, який забезпечить важливий позитивний вплив на загальний стан України. Головною метою дослідження є аналіз сучасного стану та перспектив розвитку зовнішньої торгівлі Одеської області. У статті було виявлено, що хоча на сьогоднішній день Одеська область не є лідером у зовнішньої торгівлі товарами, але вона займає друге місце серед областей та міст країни за обсягом наданих послуг, поступаючись обсягами лише м. Києву. Також, доказано, що важливою тенденцією стала переорієнтація експорту товарів з країн Європи на країни Азії.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, Одеська область, зовнішньоторговельний оборот, потенціал, ефективність.

Статья посвящена актуальным вопросам влияния внешней торговли на общее развитие экономики Украины на примере анализа внешней торговли Одесской области. В условиях общественных трансформаций и глобализации, отрасль внешней торговли Одесской области может быть тем базисом развития, который обеспечит важное положительное влияние на общее состояние Украины. Главной целью исследования является анализ современного состояния и перспектив развития внешней торговли Одесской области. В статье было выявлено, что хотя на сегодняшний день Одесская область не является лидером в внешней торговле товарами, но она занимает второе место среди областей и городов страны по объему оказанных услуг, уступая объемам лишь г. Киева. Также, доказано, что важной тенденцией стала переориентация экспорта товаров из стран Европы в страны Азии.

Ключевые слова: внешняя торговля, экспорт, импорт, Одесская область, внешнеторговый оборот, потенциал, эффективность.

The article is devoted to topical issues of the influence of foreign trade on the general development of the Ukrainian economy on the example of the analysis of foreign trade of the Odesa region. In the context of social transformations and globalization, the foreign trade sector of the Odesa region can be the basis for development that will provide an important positive impact on the general state of Ukraine. All other regions are characterized by moderate import dependence and should focus on finding ways to meet intra-regional needs, creating industries that are not enough to localize full production cycles in these areas based on the rational use of regional resources. The strategic role of foreign trade in ensuring the development of the country's economy is that it allows, through new sales

markets, to stimulate the expansion of production of goods in the exporting region; is a source of additional financial receipts and income growth as a result of the difference between regional and foreign values for certain goods and services; provides receipts in foreign currency. The current state of foreign trade in Ukraine and the choice of directions for its implementation depends on the foreign economic policy as a whole, pursued by the government of the country, and the socio-economic state of individual regions of the country. The main purpose of the study is to analyze the current state and prospects for the development of foreign trade in the Odesa region. Odesa region is part of the sea facade of Ukraine. It is located at the intersection of the most important international waterways and is the largest region in terms of territory, located in the south-west of Ukraine. In this regard, it has a large industrial and agricultural potential, the implementation of which allows increasing foreign trade. It was revealed in the article that although today the Odesa region is not a leader in foreign trade in goods, it ranks second among regions and cities of the country in terms of the volume of services rendered, second only to Kyiv. The main task of the formation of the export potential of the Odesa region is the reorientation of the national economy to achieve a more uniform and balanced export return of its individual regions. Also, it has been proven that an important trend was the reorientation of the export of goods from Europe to Asian countries.

Keywords: foreign trade, export, import, Odesa region, foreign trade turnover, potential, efficiency.

Постановка проблеми. Механізмом реалізації світогосподарських зв'язків є світовий ринок як сфера економічних відносин, що ґрунтуються на міжнародному розподілі праці. Господарські зв'язки на світовому ринку проявляються через різноманітні форми міжнародних економічних відносин, зокрема – зовнішню торгівлю, яка створює додаткові стимули для взаємного розвитку інших форм міжнародних економічних відносин. Так, зовнішня торгівля створює умови для міжнародного інвестування, а міжнародний рух капіталу, в свою чергу, стимулює торговельні зв'язки та міграцію робочої сили між країнами.

Отже, зовнішня торгівля є одним із факторів глобалізації господарського життя країни. Одеська область – приморський і прикордонний регіон України, розташований на крайньому південно-заході країни. По території області проходять державні кордони України з Румунією і Молдовою. На півдні область своєю окраїною виходить до Чорного моря. Одеська область є частиною морського фасаду України. Вона розташована на перетинанні найважливіших міжнародних водних шляхів та є найбільшою за територією областю, що знаходиться на південному заході України. У зв'язку з тим має великий промисловий і сільськогосподарський потенціал, реалізація якого дає змогу нарощувати зовнішню торгівлю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовними дослідженнями аналізу сучасного економічного стану Одеської області є: К.В. Богун, С.В. Козловський, Ю.Г. Козак, Т.В. Князева, М.А. Мащенко, А.І. Мокій, І.О. Уханова та інші. Вони присвятили свої публікації різним аспектам соціально-економічного розвитку Одеської області. Потребують вдосконалення існуючі інструменти підвищення розвитку зовнішньої торгівлі Одеської області.

Постановка завдання. Метою статті є економічний аналіз сучасного стану зовнішньоекономічної торгівлі Одеської області для подальшого визначення напрямів удосконалення її міжнародного співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічна роль зовнішньої торгівлі в забезпеченні розвитку економіки країни полягає в тому, що вона дозволяє за рахунок нових ринків збуту стимулювати розширення виробництва товарів в регіоні-експортері; є джерелом додаткових фінансових надходжень та зростання доходу в результаті різниці між регіональною та іноземною вартістю на окремі товари та послуги; забезпечує надходження до іноземної валюти.

Сучасний стан зовнішньої торгівлі в Україні та вибір напрямів її реалізації залежить від зовнішньоекономічної політики в цілому, яка проводиться урядом країни, та соціально-економічного стану окремих областей країни.

Одеська область є складовою Причорноморського економічного району України, який був частиною суспільної операційної програми Європейського інструменту сусідства 2014–2020 «Басейн Чорного моря» [1].

Як свідчать дані Державної служби статистики України (дивись рис. 1), понад 50% українського експорту товарів припадає на 3 промислові області: Дніпропетровську (15,8%), Донецьку (9,3%) та Київську області й м. Київ (понад 27%). Виходячи з того, що ці промислові центри спеціалізуються, передусім, на виробництві сировини і матеріалів (металургійна, хімічна та нафтохімічна промисловість), можна стверджувати, що експортний потенціал України розміщений і експлуатується нерівномірно.

Слід зауважити, щоб економіка України у цілому, та Одеська область зокрема, ефективно розвивалася потрібно бути створення умов для наукомісткого та інноваційного експорту.

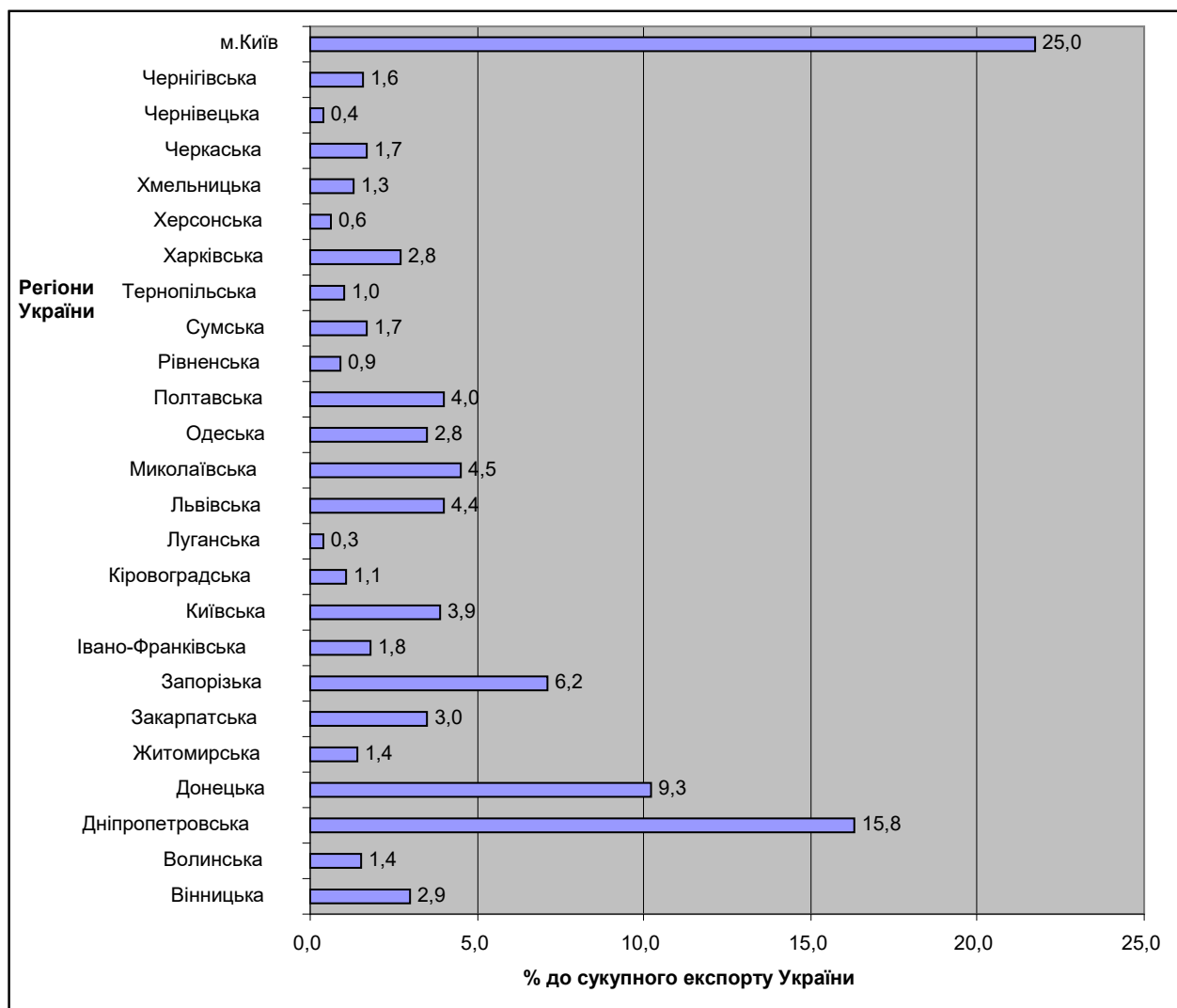

Рис. 1. Питома вага окремих регіонів України в загальному експорті товарів у 2019 р. (у %)

Джерело: [3]

Це можливо, якщо:

– будуть створенні сприятливі умови, що стимулюють торгівлю та інновації для диверсифікації експорту;

– буде розвиватися ринок послуг із підтримки бізнесу та торгівлі, здатних підвищити конкурентоспроможність підприємств, зокрема малих та середніх підприємств;

– будуть вжити заходи щодо зміцнення навичок і компетенцій підприємств, зокрема малих та середніх підприємств, необхідних для участі в міжнародній торгівлі.

Аналіз обсягів імпортованих товарів в розрізі областей показує, що різні області України мають свої особливості та свій рівень та структуру імпортозалежності (дивись рис. 2).

Високою і загрозовою імпортозалежністю характеризуються м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Львівська та Київська області,

тобто, переважно індустріальні регіони, основою промисловості яких є проміжна і сировинна продукція, зорієнтована на експорт. Пріоритетом для них є впровадження ресурсо-, енергозберігаючих та інноваційних технологій, ліквідація нерентабельних виробництв і реструктуризація громіздких виробничих структур з виділенням малих спеціалізованих високотехнологічних виробництв; зменшення частки сировинного експорту і виробництво продукції з високою доданою вартістю, максимально глибока переробка промислових відходів; формування диверсифікованої поліспеціалізованої виробничої структури.

Всі інші регіони характеризуються помірною імпортозалежністю і повинні орієнтуватися на пошук шляхів задоволення внутрішньорегіональних потреб, створення виробництв, яких не вистачає для локалізації

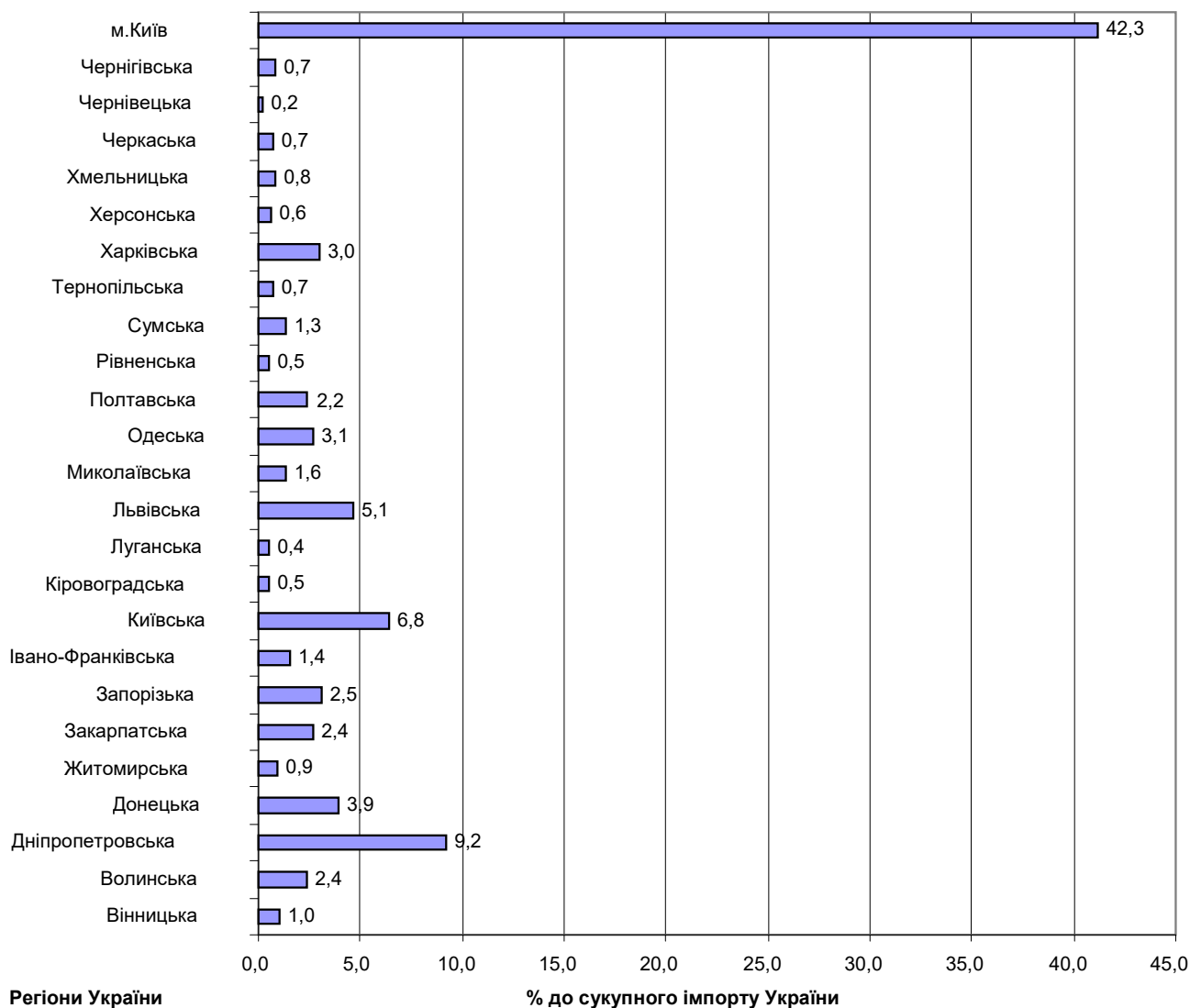

Рис. 2. Питова вага окремих регіонів України в загальному імпорті товарів у 2019 р. (у %)

Джерело: [3]

повних виробничих циклів на цих територіях на основі раціонального використання регіональних ресурсів.

Нажаль, незважаючи на свої переваги зовнішня торгівля товарами в Одеській області характеризується сталим збільшенням імпорту, але нестабільною динамікою експорту товарів, а також від'ємним сальдо у 2019 році. Торгівля послугами як завжди має позитивне сальдо, але зменшилась на 20%.

Серед країн – партнерів найбільше експортувалися товари до Туреччини – 9,8%, Єгипту – 9,2%, Італії – 4,3%, Іспанії – 4,2%, Російської Федерації – 3,4%, Малайзії – 3,3%. У 2019 році обсяг експорту товарів до країн ЄС становив 25,6% від загального обсягу експорту товарів області. Якщо говорити про товарну структуру експорту, то тут переважають продукти рослинного походження, осо-

бливо зернові культури (53,3% від загального обсягу експорту у 2019 році) й жири та олії тваринного або рослинного походження (13,1% від загального обсягу експорту у 2019 році).

Найбільші поставки товарів надходили з Китаю – 31,1%, Туреччини – 12,1%, Російської Федерації – 4,8%, Німеччини – 4,7%, США – 4,6%, Індонезії – 4,1%. У 2019 році імпорт товарів з країн ЄС становив 24,6% від загального імпорту товарів області. Щодо імпорту товарів, то Одеська область також «споживає» машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (18,2% від загального обсягу імпорту у 2019 році), мінеральні продукти (11,8% від загального обсягу імпорту у 2019 році) [3; 4].

Найбільші обсяги експорту послуг припадали на Швейцарію – 14,3%, Віргінські Острови (Брит.) – 9,2%, Туреччину – 7,0%,

Таблиця 1

Зовнішня торгівля Одеської області, млн. дол. США

Рік	Товарами			Послугами		
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт	Сальдо
2012	1784,6	4793,3	-3008,7	1215,1	255,4	959,7
2013	1628,4	4347,7	-2719,3	1178,3	268,6	909,7
2014	1780,1	2308,0	-527,9	1020,6	217,5	803,1
2015	1727,5	982,0	745,5	896,9	132,5	764,4
2016	1520,5	1247,0	273,5	785,6	134,4	651,2
2017	1813,8	1465,9	347,9	778,5	192,5	586,0
2018	1668,5	1556,4	112,1	705,7	201,2	504,5
Січень-листопад 2019	1379,2	1714,6	-335,4	581,1	177,3	403,8

Об'єднані Арабські Емірати – 6,9%, Кіпр – 6,0%, Велику Британію – 4,0%. У структурі експорту найбільші обсяги припали на транспортні послуги – 78,8% від загального обсягу експорту послуг, ділові послуги – 11,3%, послуги пов'язані з подорожами – 4,1%, послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги – 2,6%, послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій – 2,2% [3; 4].

Головними партнерами в імпорті послуг були: Франція – 11,8%, Туреччина – 11,6%, Грузія – 9,8%, Кіпр – 8,8%, Китай – 8,0%, Німеччина – 5,0%. Основу структури імпорту послуг склали транспортні послуги – 77,3%, ділові послуги – 10,2%, послуги, пов'язані з подорожами – 4,0%, послуги пов'язані з фінансовою діяльністю – 3,7%, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності – 2,6% [3].

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, підсумовуючи усе вищевикладене, можна зробити висновок, що зовнішня торгівля має суттєвий вплив на соціально-економічний розвиток регіонів. Однак, сьогодні вплив зовнішньої торгівлі товарами на економіку Одеської області має скоріш негативний характер, оскільки:

- існує суттєва волатильність кон'юнктури світових ринків на певну продукцію експорту одеського регіону, зокрема на зерно, що призводить до різноспрямованих тенденцій розвитку експорту продукції агропромислового комплексу та товарів суміжних і пов'язаних галузей економіки;

- існує значна сировинна спрямованість експорту областей України та суттєва залежність вітчизняних підприємств від зовнішнього ринку збуту, що робить дуже вразливим від цінових коливань обсяг надходження валютних ресурсів;

- продовжується торговельна агресія Росії (дія ембарго щодо поставок на її територію українських продовольчих товарів, неправомірна заборона транзиту її територією товарів українського походження до третіх країн);

- існують системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання).

Головним завданням формування експортного потенціалу Одеської області є переорієнтація народного господарства на досягнення більш рівномірної та збалансованої експортної віддачі окремих її районів.

За роки незалежності так й не було створено стимулів для нарощування імпорту високих технологій, закупівлі ліцензій, ноу-хау для виробництва національних конкурентоздатних товарів.

В цьому контексті доцільним є визначення шляхів підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами Одеської області з урахуванням специфіки сучасних економічних умов.

До таких шляхів можна віднести :

- здійснення диверсифікації товарної структури експорту. Це дозволить мінімізувати ризики, пов'язані зі скороченням надходжень від експорту у разі погіршення кон'юнктури на світових ринках продукції;

- збалансувати структуру експорту та імпорту у розрізі країн-торговельних партнерів Одеської області. У цих структурах не мають домінувати частки окремих країн задля уникнення політичних і зовнішньоекономічних ризиків;

- спрямування політики імпортозаміщення на посилення орієнтації певних категорій промислових виробництв (конкурентних передусім за ціновими параметрами) на задоволення потреб внутрішнього ринку як у споживчих товарах для населення, так і продукції промислового призначення (товарів проміжного споживання);

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Black Sea Basin 2014–2020. URL: <https://blacksea-cbc.net/black-sea-basin-2014-2020/>
2. Князева Т.В., Богомол К.С. Розвиток причорноморського економічного регіону в контексті міжнародних економічних відносин з країнами Євросоюзу та Азії. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2020. Вип. 53. С. 15–19.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України в Одеській області. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES:

1. Black Sea Basin 2014–2020. Available at: <https://blacksea-cbc.net/black-sea-basin-2014-2020/>
2. Knjazjeva T.V., Boghomol K.S. (2020) Rozvytok prychornomorsjkogho ekonomichnogho rehionu v konteksti mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn z krajynamy Jevrosojuzu ta Aziji [Development of the Black Sea economic region in the context of international economic relations with the European Union and Asia]. *World economy and international economic relations*, vol. 53, pp. 15–19.
3. Oficijnyj sajт Derzhavnoj sluzhby statystyky Ukrajinj. Zovnishnjoeconomichna dijalnistj [Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Foreign economic activity]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Oficijnyj sajт Derzhavnoj sluzhby statystyky Ukrajinj v Odeskij oblasti. Zovnishnjo ekonomichna dijalnistj [Official site of the State Statistics Service of Ukraine in Odessa region. External economic activity]. Available at: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>